

Laudatio
**cu ocazia conferirii titlului de membru de onoare
al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”
domnului profesor Andrei Pippidi,
membru corespondent al Academiei Române**

Nimic mai îngrijorător decât statornicia admirației. Chiar când aceasta e meritată; deoarece toate adevărurile unanim acceptate tind, tocmai de aceea, să se prefacă în ficțiuni, onorabile ca vârstă, dacă temeiurile unei judecăți atât de favorabile nu sunt căutate, la răstimpuri, de fiecare generație și puse la încercare cu instrumentele de cercetare de care ea dispune. Această verificare nu trebuie să ocolească, din pietate rău înțeleasă ori din alte motive, niciun aspect al înaintașului readus periodic înaintea noastră de întoarcerea zodiilor. Atâta vreme cât aniversările nu prilejuiesc decât repetarea, până la banalizare, a hiperbolelor știute, doar mai mult sau mai puțin avântate, cunoașterea oamenilor pe care îi cinștim nu va face niciun pas mai departe.

Oare cui să aparțină aceste cuvinte, așezate la începutul unui studiu despre Dimitrie Cantemir, scris acum 50 de ani, la comemorarea unui sfert de mileniu de la trecerea în veșnicie a principelui cărturar? Aparțin, cum este firesc, chiar profesorului pe care Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” îl omagiază astăzi, Andrei Pippidi, cel care le-a și prefăcut într-un adevărat crez istoriografic în jumătatea de veac care a trecut de atunci, prin neostoitele „exerciții de admirație”, care au țintit către cunoașterea oamenilor mari din trecutul românesc, pe care istoricii și societatea îi cinștesc, lăudându-le sau criticându-le faptele.

Printre altele, multe și importante, felul în care istoricul Andrei Pippidi a mărit (slăvit, se spunea mai ieri!) sau a criticat (veștejit, cum se spunea mai alaltăieri!) „statuile” istoriei noastre l-a menit unei admirații statornice, nimic mai benefic, încă din vremea când era elev până în ziua de astăzi. Admirația s-a clădit și s-a vădit, cum altfel, prin prezența cărților, studiilor și recenziilor sale în plămada cărților, studiilor și recenziilor altora, despre care și indicele Hirsch dă seamă cu bună măsură, începând cu studiul său de debut, din 1967, acela privitor la Manolachi Drăghici, numit cu dreptate „un cronicar întârziat”, și continuând cu un pisc de cărți, studii și ediții, scrise de atunci, până astăzi, la articolele și recenziile publicate anul trecut, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, în „Studii și Materiale de Istorie Medie” și în alte locuri, căruia îi

priește comparația cu muntele-bunic, Nicolae Iorga. Piscului despre care vorbesc încă nu i-a venit vremea spre a fi măsurat, pe de o parte pentru că mai are de crescut, pe de altă parte pentru că nimeni nu s-a încumetat să-l urce până spre vârf, însă o seamă de discipoli, acum istorici *de seamă*, au ales să meargă pe una din multele lui cărări, adică: să continue o idee fondatoare, cea a fanariotismului, să rotunjească o biografie inepuizabilă, cea a lui Mihai Viteazul, să rezolve o problemă istoriografică, cea a претенdenților la domnie în veacul al XVI-lea, să discute o temă inconfortabilă, aceea a influențelor protestante și catolice la vârful ierarhiei ortodoxe în veacul al XVII-lea, sau să releve alte forme de manifestare ale tradiției bizantine în Țările Române în secolele XVII-XVIII.

Aceste cărări și aceste izvoare au dus, inevitabil, și către poieni și popasuri, unde și când aceiași discipoli au privit în zarea operei profesorului Andrei Pippidi. Astfel, acum zece ani, doi dintre ei, Radu Păun și Ovidiu Cristea, au cumpănit că se vede mai bine, până hăt departe, doar dintr-o pagină de prezentare a vieții profesorului și a „memoriului de titluri și lucrări”, pentru că, au scris ei, „suntem perfecți conștienți că nu din prezentarea pe care am face-o noi – inevitabil subiectivă și incompletă – ar putea reieși importanța pe care opera Profesorului Andrei Pippidi o are pentru istoriografia românească – și nu numai”. Iar pentru a acoperi „zecile și zecile de articole, cărți, recenzii și intervenții în colocvii, conferințe și congrese peste tot în lume”, au împrumutat o umbrelă de la profesorul lor, intitulând volumul pe care i l-au închinat cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani: *Istoria: utopie, amintire și proiect de viitor* (Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2018), care este titlul „lecției inaugurale” a Cursului de istorie medievală de la Facultatea de Istorie a Universității din București, a cărui titular a devenit profesorul Pippidi după 1990, publicată, apoi, în 1994, în „Xenopoliana. Buletinul Fundației Academice «A. D. Xenopol»”. După cinci ani, la un nou conac, cinci dintre elevii profesorului Andrei Pippidi, Marian Coman, Ovidiu Cristea, Ovidiu Olar, Radu Păun și Andrei Timotin, lângă care dacă îi așezăm pe Constanța Vintilă și pe Petre Guran rezultă o mare parte din avangarda noii istoriografii românești, au cumpănit din nou, alegând să îi facă, și să ne facă, după model occidental, un frumos cadou, îngemănând într-o carte, aproape 40 de articole ale magistrului lor, dintre cele „mai puțin cunoscute, dar nu mai puțin reprezentative”, nelăsând

[...] la o parte niciuna dintre temele privilegiate de cercetare ale autorului: cultura istorică românească, dinamica și problemele ei de la sfârșitul veacului al XIX-lea până în prezent, instituția monarhică și elitele politice în țările române, istoria cărții, a lecturii și a bibliotecilor, începuturile epigrafiei și arheologiei, călătoriile străini despre țările române, românii și sud-estul european în operele științifice și literare din Occident.

Iar înspre zilele de acum, unul dintre elevi, Andrei Timotin, reiterând cele mărturisite de el și de colegii săi în anii din urmă, și-a încheiat *vocea* din *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc* (2021) cu următoarele cuvinte:

Studiile sale se apleacă deopotrivă asupra amănuntului semnificativ, a marilor evenimente istorice a documentelor și literaturii, împletind în chipul cel mai fericit cultura istorică vastă, analiza pătrunzătoare și eleganța expresiei.

Vasăzică, ce vor să spună colegii mei prin aceste parcimonioase caracterizări? Vor să zică, cred eu, că pentru a cuprinde această operă vastă și pentru a o tescui cum se cuvine trebuie puțință și voință, precum și o „îndelungă zăbavă pentru cetitul cărților”, cum zice Miron Costin. Eu, având puțin, și din unele, și din cealaltă, voi mai adăuga doar câteva volute la portretul schițat de ei, astfel încât prezența numelui meu pe afișul acestui important eveniment din viața Institutului să nu fie în completă disonanță cu acela al personalității omagiate. Pentru că vorbim, cu adevărat și fără rest, de o personalitate a scrisului istoric românesc, și nu numai, cu o prezență remarcabilă în viața culturală și în viața țării.

Ca istoric, domnul profesor Andrei Pippidi a tins spre tot, *fiind* deopotrivă medievist și modernist, după canonul consacrat de soboarele breslei noastre, și contemporaneist, în mare și bună măsură, *fiind* istoric al românilor oriunde au trăit, deopotrivă în Țara Românească și în Moldova, dar și în Transilvania, *fiind* istoric al Imperiului Bizantin în toate formele vieții sale de după moarte și al Imperiului Otoman, în creșterea sa explozivă și în decăderea sa lentă, *fiind* istoric al ideilor politice care i-au influențat și format pe români, țările, țara lor și a noastră, din veacul al XIV-lea până astăzi, iar izvodul de ființări care-i poartă numele poate continua mult și bine, însă s-ar cuveni să arăt, simplificând mult, și spre chipul unora dintre aceste ființe istorice, adică a unor oameni, a unor fapte și a unor idei, pe care ni le-a dăruit profesorul Andrei Pippidi, prin harul și prin munca sa.

Astfel, ca istoric al medievalității românești târzii și a modernității timpurii, socotesc că trei au fost oamenii politici asupra cărora darul Domniei Sale de istoric s-a revărsat (pentru a vedea cât de precoce s-a arătat acest dar, vă îndemn să citiți memoriile recente ale istoricului Petre Alexandrescu, discipol al profesorului Dionisie Pippidi și prieten de familie); cei trei formează un triunghi, cu vârful în jos, în capul căruia stă Mihai Viteazul, iar în celelalte două colțuri, Dimitrie Cantemir și Constantin Brâncoveanu, fiecăruia fiindu-i fixat rolul în epocă și în devenirea istorică românească. Ca modernist, profesorul Pippidi i-a lăsat în plan secund pe oameni, punând în prim-plan ideile politice și formele culturale, mai ales fanariotismul, ca expresie a orientalizării societății românești în veacul al XVIII-lea, și Iluminismul, prin cărți și prin biblioteci, prin anticari și colecționari, ca expresie a occidentalizării societății românești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până la acea „generație binecuvântată, cea de la 1848, către care ne întoarcem privirea cu o afectuoasă recunoștință și cu o uimire, parcă, pururi neistovită, că așa ceva a fost posibil”. Ca specialist în istorie contemporană și recentă, profesorul Pippidi a scris și despre oameni și despre ideile lor, fie în cheie pozitivă (regele Mihai I), fie în cheie reținut-pozitivă (Carol al II-lea, chiar astăzi aniversăm sau comemorăm restaurația de la 8 iunie), fie în cheie

apăsat negativă (mareșalul Ion Antonescu), și a scris pagini importante din istoria evreilor români în secolul XX, despre pogromuri și despre Holocaust, fiind și membru în Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România și semnatar al *Raportului final*.

Apoi, un capitol aparte în viața și în activitatea profesorului Andrei Pippidi este reprezentat de „măreța umbră” a bunicului său, marele istoric Nicolae Iorga, căruia s-a străduit să-i semene și a reușit (și este incredibil de greu, având în vedere că mulți dintre noi nu avem nicio umbră în spate și că abia ne descurcăm cu umbra noastră!), i-a explicat faptele, i-a editat unele scrieri inedite (scrisori primite și trimise, mai ales emoționantele scrisori către soția sa, Catinca, și excepționalul final al *Jurnalului*) și i-a reeditat multe altele, pe toate înzestrându-le cu laborioase studii introductive, care, dacă ar fi adunate într-un volum, ar reprezenta cea mai valoroasă monografie închinată marelui istoric și învățător al neamului românesc. Și ca metodă de investigare istorică, nepotul îi seamănă bunicului (tătuții, după graiul din zona unde acesta din urmă s-a născut), pentru că nicio faptă din istoria românească nu este explicată îndesine, ci prin permanente și înnoitoare racorduri cu istoria europeană, pentru care a brăzdat, la fel ca și moșul său, mai toate arhivele și bibliotecile occidentale, secerând o neasemuită comoară de documente de toate felurile, dintre care pe unele le-a înmănuncheat într-un volum, botezat, cum altfel: *Documente privind locul românilor în Sud-Estul Europei*, pe care nu pot decât să regret că nicio bibliotecă din Iași nu-l are (totuși, mi s-a spus imediat că Biblioteca Filialei Iași a Academiei Române îl are).

Această ultimă secvență din activitatea domnului profesor îmi prilejuiește, prea în treacăt însă, să amintesc preocupările de istorie europeană propriu-zisă din cariera științifică a domniei sale, cu care de-altminteri și-a și început-o, pentru că în volumul de debut, *Contribuții la studiul legilor războiului în Evul Mediu*, cu o pilduitoare prefață a magistrului magistrului nostru, Mihai Berza, două treimi sunt consacrate *Războiului de 100 de ani*, preocupări pe care nu le-a abandonat niciodată, fie că vorbim despre pagini de istorie bizantină și otomană, fie că vorbim despre viața culturală și politică a Franței în perioada interbelică. Și, același volum de documente mă îmbie să amintesc înaltele abilități de editor de izvoare, demonstrate cu asupra de măsură într-o viață de om. Adică, excepționala ediție a *Vita Constantini Cantemyrii*, prin savanta introducere și minuțioasele note genealogice, o veritabilă frescă a boierimii din Moldova de la cumpăna de veacuri XVII și XVIII, de mult așteptata ediție a *Istoriei* lui Manolachi Drăghici, cu o potrivită introducere, cu o judicioasă transcriere a textului și, iarăși, cu bogate note genealogice, întinse peste întregul volum și peste lista de prenumerați, și altele multe, cum ar fi: corespondența lui Constantin Brâncoveanu și a stolnicului Constantin Cantacuzino cu lordul Paget, scrisori raguzane, ca anexă a unui studiu grozav despre relațiile Țărilor Române cu Republica adriatică, documente ale Cantacuzinilor, Rusetestilor și Micleștilor.

Și, iarăși, rostind de două ori sintagma „note genealogice” și rostogolind câteva nume de familii mari boierești, ghemul se deșiră către îmbelșugata activitate de genealogist a domnului profesor Andrei Pippidi, care îl așază printre

corifeii acestei discipline, de sine sau auxiliară a istoriei românești și bizantine. Genealogia ca metodă de cercetare istorică, nu cea de 0.1. sau de liniuțe și de acolade, subîntinde arcul operei Domniei Sale, fie că vorbim despre începuturile legăturilor româno-athonite, fie că vorbim despre originea lui Mihai Viteazul, prin mamă putând fi oricine, însă nu Cantacuzin, sau despre originea, tot prin mamă a lui Ieremia Movilă, cu neacceptarea ascendenței mușatine, fie că vorbim despre Dimitrie Cantemir, ca nepot de țăran, sau despre Constantin Argetoianu, care abia în închisoare „a ajuns a arăta a boier de viță veche”. Această tragică imagine a mult prea versatilului om politic interbelic, dușman neadormit al lui Nicolae Iorga, puțin în viața publică și fără limite în fața mesei de scris, am desprins-o dintr-un articol din „Dilema”, semnat de profesorul Pippidi.

Și cu aceasta, am ridicat vălul, care duce spre o vie activitate publicistică, fără de care se spune, cu dreptate, că nu poate exista un istoric complet, care se hrănește din întinsa sa cultură istorică și care s-a vădit în primii ani de după „marea zguduire” din 1989, printr-un șir de articole istorico-politice, publicate în revista „22” și adunate într-un volum cu titlu sugestiv pentru acei ani, *Rezerva de speranță*, și cu un alt șir de articole de istorie a vechiului și noului București, publicate în „Dilema Veche”, spre mijlocul deceniului trecut, și o parte dintre ele (păcat că nu toate!) au fost adunate în două volume, sub titlul istorico-genealogic *Case și oameni din București*. Cine le-a citit, iar cine nu – ar trebui să o facă, a văzut sau va vedea cu câtă dragoste și cu cât patos scrie și povestește autorul despre *Bucureștiul lui*, cât farmec și cât năduf au descrierile, câte vorbe memorabile, unele ironic-destabilizatoare, din care citez două: despre casa lui Alexandru Lahovary, aflată în pericol de demolare, „lui Alexandru Lahovary, dacă tot are statuie, ce-i mai trebuie și casă?” și arhitectul „Ștefan Damian, un adevărat Schwarzenegger demolator al caselor vechi din București”, și câte cuvinte de înțelepciune, cele mai multe amare cuprinde cartea, din care citez tot două: „Orașul pe care-l vor lua în stăpânire generațiile internetului va fi de locuit, dar nu de iubit”, și „Dezorientații din ziua de azi au de învățat puțină umilință. A ascunde acest trecut și a fabrica un prezent fără tată și mamă, un prezent de imitație și urât, nu e demn de un popor care are nevoie de respectul celorlalte”.

Încerc să mă opresc, pentru că așa cum cred că ați băgat de seamă, „ca bun moldovean, m-a furat plăcerea povestirii”, sunt cuvintele domnului profesor privitoare la Dimitrie Cantemir, însă nu înainte de a mai adăuga ceva despre legăturile Domniei Sale cu Iași și cu Moldova, în special cu Moldova de Sus. Cele de familie sunt știute de toată lumea, soția dumnealui, doamna Alina Mungiu-Pippidi, este ieșencă, iar prin mama și bunicul său neamul Iorga, așezat la Botoșani la mijloc de secol XVIII, a urcat în boierimea Moldovei, însă rădăcina mai veche a neamului Iorga, dar și a familiei Pippidi, duce în insula Hios, așa cum mărturisește chiar Domnia Sa: „[...] din amândouă părțile firul filiației duce drept spre oameni care au trăit cu marea în față, cu ochii obosiți de neastâmpărul valurilor, nu de buchiseală îndelungată”. Legăturile cu Iași ale istoricului sunt știute în lumea noastră, a buchiselii, dar le amintesc foarte pe scurt:

a colaborat cu studii importante la „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»” și la revistele desprinse din Anuar sau crescute alături, „Arhiva Genealogică” și „Xenopoliana”, a colaborat la multe volume colective editate la Iași, a lucrat alături de colegii noștri, Dorin Dobrințu și Adrian Cioflâncă, în Comisiile pentru Cercetarea Holocaustului și a Dictaturii Comuniste în România, a avut și are legături colegiale și prietenești în mediul academic ieșean, în special cu profesorii Alexandru Zub și Ștefan S. Gorovei, cu cel din urmă polemizând cordial în paginile „Anuarului”, privitor la autorul *Istoriei paralele a Țării Românești și Moldovei*, polemică importantă în sine, nici astăzi încheiată, dar mai importantă prin „exercițiul de admirație” prilejuit unora dintre noi, și fiindu-i alături în alte activități științifice, fie în Societatea de Genealogie, Heraldică și Genealogie a Academiei Române și în Institutul Român de Heraldică și Genealogie „Sever Zotta”, fie la revista „Analele Putnei”. Cu ieșeni, dar nu numai cu ei, istorici și filologi, profesorul Pippidi a mai purtat polemici, fiind deopotrivă polemist și polemolog (cercetător al artei războiului), fie amare, ca în „*Metodă nouă*” și *greșeli vechi*, fie aprige, ca în cea privitoare la paternitatea *Istoriei Țării Românești*, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino sau logofătului Ion Frâncul, fie pedagogice, ca în cea, importantă și actuală prin titlul ales, *Ce ne mai este dat să citim!*

Acum, chiar gâtesc, fără a fi făcut vreo ispravă grozavă, din pricina împletirii priceperii mele în grațioasa dificultate a scrierilor profesorului Andrei Pippidi, fiind, însă, deplin conștient că va veni vremea, și se va găsi și puterea, pentru o generoasă și inteligentă analiză a acestei opere, științifice, didactice și civice, importantă atât pentru noi, istoricii, cât și pentru întreaga cultură românească.

La mulți ani cu sănătate, domnule Profesor!

Petronel ZAHARIUC*

---

* Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași; zahariuc@yahoo.com.